

Максимович С. М.,

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

СПІВВІДНОШЕННЯ ЗВИЧАЮ ТА ДОГОВОРУ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Безумовно, досить тривалий період часу світове співтовариство визнавало першість за міжнародним звичаєм як джерело міжнародного права. Зокрема Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року підтверджує те, що норми міжнародного звичаєвого права регулюють найважливіші питання міжнародних відносин. Цю позицію посилюють і слова радянського історика та філософа М. Гефетера: «Міжнародне право – це право неписане у юридичному сенсі цього слова». Проте реалії сьогодення, глобальні проблеми сучасного міжнародного життя вимагають перед державами та міжнародними організаціями здійснювати свідомий, узгоджений вплив на міжнародні відносини, що є можливим через міжнародний договір. Саме за таких умов видається актуальним визначення співвідношення міжнародного звичаю та договору. Метою даної роботи є порівняльний аналіз міжнародного договору та звичаю, їх взаємодія.

Міжнародний звичай – це правило поведінки, що в результаті кількаразового повторення протягом тривалого часу набуло мовчазного визнання суб'єктами міжнародного права і виконується ними в їх міжнародній практиці. Ст. 1 Віденської конвенції про право міжнародних договорів зазначає, що договір – це міжнародна угода, укладена між державами в письмовій формі і регульована міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування. Для підтвердження наявності міжнародного звичаю, як правило, вказують на три головні фактори: а) міжнародна практика (прецеден-

ти); б) *opinio juris sive necessatis* — думка, що визнає цю практику (прецеденти) за юридичну норму; в) фактор часу (тривалість застосування). Із наведених дефініцій та у ході певного аналізу можна простежити наступне:

1) Міжнародний договір включає в себе правотворчу процедуру та нормативний результат; у міжнародному звичаї – правотворча процедура і нормативний результат «злиті», тобто не мають процедурної відокремленості;

2) Міжнародний договір завжди виникає з активних дій держав чи інших суб'єктів міжнародного права, направлених саме на досягнення такого результату – писана форма; міжнародний звичай – з пасивних дій (мовчазна згода суб'єктів міжнародного права);

3) Міжнародний договір створюється в межах формальних переговорів; міжнародний звичай – завдяки практиці держав;

4) Форма існування міжнародного договору – конкретний правовий акт, форма існування міжнародного звичаю – правило поведінки держав, установлене їхньою практикою;

5) За допомогою міжнародного договору можна сформулювати не тільки загальні, а й конкретні рішення; міжнародний звичай переважно формулює основні засади. Досить влучно зазначив з цього приводу американський юрист та філософ Ганс Кельзен, що неможливо застосувати міжнародний звичай до певного випадку, оскільки звичай являє собою правило поведінки, а правило поведінки не можна застосовувати до конкретного випадку.

6) Процес створення договірної норми в хронологічному плані коротший процесу створення звичаєвих норм;

7) Міжнародний договір властивий йому засобами регулювання може викликати до життя нові міжнародні відносини; міжнародний звичай базується на чинній практиці;

8) Значного поширення серед договірних норм мають регіональні та партикулярні; серед міжнародних звичаєвих норм переважають норми універсального характеру.

Зокрема можна виділити ряд ознак, які безпосередньо показують на позитивні риси міжнародного договору, а саме:

– волі суб'єктів міжнародного права при створенні договірних норм мають більш виражений характер;

– зміст договірних норм легко встановити, що не призводить до суперечливого тлумачення, що можливе при застосуванні звичаєвих норм;

- форма викладу норм міжнародного договору дає можливість здійснити чіткий контроль за його виконанням;
- механізм реалізації цих норм ефективніший;
- дає змогу оперативно врегулювати міжнародні проблеми, що виникли.

При цьому можна зазначити, що тільки 30 % міжнародних договорів, які підлягають ратифікації, ратифікуються державами.

Міжнародний звичай застосовується для регулювання відносин, які виникли перед тим як договір набрав чинності, а також для регулювання відносин, які виникли після того, як договір набрав чинності (так зване подвійне, паралельне регулювання). Договірна норма може уточнювати звичаєву, або ж кодифікувати міжнародні звичаї (Лондонська декларація про право морської війни 1940 р.)

Таким чином, недоцільно ставити запитання про пріоритет чи перевагу звичаєвих або ж договірних норм у сучасному міжнародному праві, оскільки міжнародний договір і міжнародний звичай є лише різними формами однієї суті – угодою суб'єктів міжнародного права. Міжнародний договір і міжнародний звичай наділені єдиною юридичною силою, у них загальна правова природа і єдина функція. Вони не суперечать один одному, а знаходяться у гармонійній взаємодії.